

Franc Šěn

Serbska bibliografija – jeje stawizny, zaměry a perspektiwy

Džěla na slědźerskich projektach zahajeja so powšitkownje ze zestajenjom bibliografije, z mjenje abo bóle dokładnym zwěsćenjom, hač, štó a hdže je hižo něchtó wo wotpowědnej temje něšto napisał. Kwalifikačne džěla kónča tež zaso z bibliografiju – na kóncu abo w přiwěšku wupokazuja wužitú literaturu w podobje bibliografiskeho zapisa. Wědomostne džělo bjez bibliografije njeje předstajomne – tak móhl wuznam swjeho předmjeta chroble wopisać.

I

Po tajkim twjerdženju je logiske, zo mamy přenju „Serbsku bibliografiju“ pytać při spočatkach serbowědy. A namakamy tam tež tajku: 1693 naliča wjelestronski serbowědnik Abraham Frencl w swujej knize „De originibus linguae Sorabicae“ w rozprawnej formje dotalne čišćane knihi w serbskej rěči resp. tajke wo njej.¹ Jeho přehlad wobsahuje džewjeć ewangelskich a štyri katolske čišće, jenož sydom pak podawa z lětoličbu.

Přenju hižo přečisłowanu lisćinu z 18 serbskimi knihami nadeńdźemy krótko po tym w 1720 wušłym kompilaciskim spisu „Die Unerkannten Wohlthaten Gottes In denen beyden Marggraffthümern Ober- und Nieder-Lausitz ...“ Christiana Gerbera.² Wón zachowa nam tak informacije z bórže zhubjeneho manuskripta Hodžijskeho fararja Jana Křescana Wičaza. Z kajkim zaměrom to Gerber činjese, wón sam praji:

„Ich bekenne zwar selbsten, daß solche Nachricht von Wendischen Büchern nicht jedermann nöthig ist, zumal die mit dieser Sprache nichts zu schaffen haben, und dienet selbige also nur zur Curiosität: Allein, weil doch nicht alle Curiosität vergeblich und sündlich ist; Ich auch selbst an solchen Dingen Freude nehme, und daher in den Gedanken stehe, es können auch wohl andere einerley Sinn mit mir haben; Als trage kein Bedencken, die in die Wendische Sprache übersetzte Bücher allhier zu specificiren, denn man kann zum wenigsten daraus sehen, wie nach und nach der Wendischen Nation ein mehrer Licht aufgegangen, und wie schlecht es vorher mit ihrem Christenthum müsse gestanden haben ...“³

Gerber so wě njewědžeše wo wšěch wonych serbskich cyrkwinskih čišćach, kiž běchu so raz wudali na jednotlivych městnach w Delnjeje Łužicy a zwonka njeje, w tak mjenowanym Kurmarksko-serbskim distrikće blisko Berlina, a kiž běchu so potom w pózd-nim 17. lěstotku na wyši přikaz zničili.

Gerberowe nabožinske zaměrjenje wotměni so lětdzesatkaj pozdžišo přez rozswětlerski zajim lužiskeho fararja Christiana Knautheho. W swojim pojednanju wo stawiz-

¹ Hlej Abraham Frencl: De originibus linguae Sorabicae ..., Tomus I, Budišin 1693, str. 2–3

² Christian Gerber: Die Unerkannten Wohlthaten Gottes In denen beyden Marggraffthümern Ober- und Nieder-Lausitz Und deren vornehmsten Städten, Sammt ihrem Schul- und Kirchen-Staate, Dresden-Leipzig 1720, str. 161–163

³ Tež tam, str. 160–161

nach knihičišća w Hornjej Łužicy⁴ podawa wón w lěće 1740 w cyłym kapitlu chronologisku zestawu wšěch knihow w serbskej rěči abo ju nastupacych.

Jeho lisćina zepěra so na knižnu zběrku Klukšanskeho fararja Kryše Bjedricha Fabera. Tutón wozjewi 1745, tři lěta do swojeje smjerće, we Weimarskim wědomostnym časopisu wunošk swojeho zběračelskeho zajima, swój komentowany „Verzeichnis aller editierten wendischen Schriften des oberlausitz-budissinischen-camenzischen und löbauischen Kreises nebst kurzen Anmerkungen, welche alle zusammen colligiret und besitzt Christoph Friedrich Faber“.⁵

W zwisku z 50. jubilejom Lipšćanskeho přědarskeho towarstwa 1766 nastachu potom wone tři, hač do džensa wjele wužiwane sławne bibliografije 18. lětstotka:

- George Körnerowa, w jeho knižce wo wužitku serbskeje rěče we wědomosćach⁶,
- wot Pětra Ponicha⁷ zestajena a w kolektiwnje spisanim naćisku hornjołužiskich cyrkwinskih stawiznow zapisana a
- wot Christiana Knautheho zestajena w jeho serbskich cyrkwinskih stawiznach.⁸

Wo jich wuznamje a kwalice je Josef Páta w swojim „Zawodže do studija serbskeho pismowstwa“⁹ wobšěrnje pisał. Za nas je wažne, zo jedna so při wšěch třoch tu mjenowanych wo njesamostatne bibliografije, wusce zwjazane ze zaměrom džěla, w kotrymž so wozjewichu. A tola přesahowaše skutownosć jedneje tajkeje bibliografije druhdy jeje poprawny zaměr.

Jako přenje wuznamne swědstwo serbskeho basnistwa plaći w našich literarnych stawiznach „Rěčerski kěrliš“ Jurja Mjenja. Přez pisanski abo čišćerski zmylk w Rudolfa Jenčowych „Stawiznach serbskeho pismowstwa“ je so tuta twórba lětdžesatki dołho wopak datěrowała. W njej nadeńdzemy we wobrazliwych heksametrach mj. dr. sławjenje zaslužbnych přeložerjow a wudawaćelow serbskich knihow, zahajene z hrónčkom:

„Hlajće jich fromnych

Pisarjow rynek: Přeni su Mollerus, Martini a Wawrich.“

Mjenjowe nalichenje scěhuje chětro dokładnje Ponichowej bibliografiji w „Kurzer Entwurf ...“, a to hač k najaktualnišim wudaćam. Na tutym wobkedžbowanju móžach 1985 dopokazać, zo Mjenjowy „Rěčerski kěrliš“ njeje nastał za čas 7-lětnjeje wójny, ale w jubilejnym lěće 1767.¹⁰ Bibliografija narunaše Jurjej Mjenjej tehdy hišće njepředstajomne stawizny pismowstwa pola Serbow.

⁴ Christian Knauth: *Annales typographici Lusatae superioris oder Geschichte der Ober-Lausitzischen Buchdruckereyen ...*, Görlitz 1740, str. 29–36

⁵ *Acta historico-ecclesiastica. Gesammelte Nachrichten von den neuesten Kirchengeschichten*, Weimar 1745, str. 518–560. Hlej tež Miloslava Lorencová: *Nejstarší lužickoserbské bibliografie*, in: *Česká bibliografie*, Praha 3 (1963), str. 201–224

⁶ George Körner: *Philologisch-Kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften*, Leipzig 1766, str. 62–71

⁷ *Kurzer Entwurf einer Oberlausitz-wendischen Kirchenhistorie*, abgefaßt von einigen Oberl. wendischen evangel. Predigern, Budišin 1767, str. 217–231

⁸ Christian Knauth: *Derer Oberlausitzer Sorberwenden umständliche Kirchengeschichte ...*, Görlitz 1767, str. 386–426

⁹ Josef Páta: *Zawod do studija serbskeho pismowstwa*, Budyšin 1929, str. 47–49, 59–61, 74–77

¹⁰ Fr. Šěn: *Jubilejne lěto abo hdy nasta Rěčerski kěrliš*, in: *Rozhlad* 35 (1985) 9, str. 266–271

Ponichowy syn a Faberowy wnuk, Bohačesć Bjedrich Ponich, zběračel sławneje Ponichoweje knihownje, pokročowaše w bibliografiskim dźěle swojich prjedownikow.¹¹ Ale jeho zapisy runje tak kaž Hendricha Awgusta Krygarjowe „Materialien zu einem vollständigen, chronologisch geordneten und kritischen Verzeichnis der Oberlausitzwendischen Literatur“¹², njedowjedźechu k žanej čišćanej bibliografiji. Po Pátowym sudženju widžeštaj wonaj bibliografiju přeco hišće jako dźěl serbskich cyrkwinskih stawiznow, a tajke w 19. lětstotku hižo nihtó njenapisa.¹³

Delnjoserbsku literaturu zestaji we wonaj dobre Christian Karl Gulde a wozjewi ju 1785 w Zhorjelskim „Lausitzisches Magazin“.¹⁴ W tutym časopisu zjewi so 1844, bjez wědženja zestajerja, tež Christiana Pescheckowy hišće njehotowy a njedorjadowany zapis „Literatur über die oberlausitzischen Wenden“.¹⁵

II

Ze založenjom wědomostneho a wudawačelskeho towarstwa Maćica Serbska w léče 1847 dósta bibliografiske dźěło nowy zakład a zaměrjenje.

Mjeztym zo dyrbjachu so wšě dotalne bibliografije na priwatne zběrki zepěrać, mějachmy z knihownju Maćicy Serbskeje přeni raz centralne zběranske a chowanske městno. Člonstwo w Maćicy zawjazowaše kóždeho sobustawa k wotedaču swojich tež najdrobnišich čišćow w jednym eksemplaru do knihownje. Na tutym zakładze rozwi Korla Awgust Jenč swoje bibliografiske dźěło. Hižo jako gymnaziasť je na zakładze horjeka mjenowaneho Krygarjoweho manuskripta za přenju Maćičnu přiručku „Hornje Łužicy aby statistiski zapisk ...“ zestajał lisćinu wšěch ewangelskich čišćow hač do lěta 1848.¹⁶ Wot 1855 je wón, mjeztym Palowski farar, potom 30 lět dołho, zwjetša w 5-lětnym rytmusu za Časopis Maćicy Serbskeje zestajował systematisku bibliografiju wšěch serbskorěčnych samostatnych čišćow.¹⁷ Zo jemu při tym jenož wo dopokazmo čišćaneho njeńdžeše, přeradza jeho rozdźělenje do čišćow w nowym, analogiskim prawopisu a do tajkich w starym, ewangelskim abo katolskim. Jeho bibliografija bě špihel prócowanjow Maćicy Serbskeje, spěchować jednotnu hornjoserbsku spisownu rěč, powšitkowne zdźělowanje w mačersćinje a rozwiće rjaneje literatury. W předsłowach hódnočeše wón kóždy raz wuwice zańdženych lět a pohonjowaše člonow Maćicy k spisačelskemu a wudawačelskemu dźělu. To potajkim bě dalši, specielnje Jenčowy zaměr bibliografije.

¹¹ Hlej wotpisk K. A. Krygarja: Pannachs weil. Pastor zu Merzdorf, Verzeichniß oberlaus. wendischer Schriften, SKA MS XXXVII/ 6–C/ f. 155–166. Přir. tež Franc Šěn: Ponichowa knihownja, in: Rozhlad 51 (2001) 7/8, str. 262–268

¹² SKA MS XXXVII / 8–A

¹³ J. Páta: Zawod ..., str. 131

¹⁴ Christ. Karl Gulde: Versuch eines Verzeichnisses der in der Niederlausitz-Wendischen Sprache zum Druck beförderten geistlichen Schriften, soviel bekannt wurden, in: Lausitzisches Magazin 18 (1785) 14, str. 211–213; 15, str. 230–233

¹⁵ Pescheck: Literatur über die oberlausitzischen Wenden, in: Neues Lausitzisches Magazin 22 NF 9 (1844), str. 283–294; Nachträge zur Wendenliteratur, in: NLM 23 (1846), str. 29–32

¹⁶ K. A. Jenč: Krótki Pšchelad sromadneho Pismowstwa (Literatury) ewangelskich Sserbow, in: Sserbske horne Łužicy aby statistiski sapis ..., Budyšin 1848, str. 89–114

¹⁷ K. A. Jenč: Přehlad serbskeho pismowstwa, in: ČMS (1855), str. 85–103; (1858), str. 63–69; (1862), str. 10–21, (1866), str. 371–388, (1870), str. 35–49, (1876), str. 90–99, (1881), str. 131–146

Z nastaćom wosebiteju konfesionalneju knižneju towarstwow wobmjzowa so Jenč po 1870 jenož hišće na ewangelske čišće a katolske pismowstwo zestajowaše Handrij Dučman.¹⁸

Zapis jednotliwych nastawkow njewobhladowaše so tehdy hišće jako třebny, dokelž časopisy podachu, kaž so to tež džensa čini, na kóncu lěta swój zapis wobsaha a Časopis Maćicy Serbskeje wozjewi z časami kumulěrowany wobsah wjacorych lětnikow w systematiskim zapisu.

Trochu hinašu lětnu bibliografiju skićeše 1869/70 Jan Bohuwěr Pjech w měsacniku „Łužičan“.¹⁹ Prjedawši sobudželaćer na Smolerjowym „Centralblatt für slavische Literatur und Bibliographie“ naliča w swojej bibliografiji serbske čišće z dokładnymi ličbami wysokosće nakłada, plaćizny a wosebje – tež němske a cuzorěčne nastawki wo Serbach. Tola to wosta krótki pospyt.

Tele prawidłowne bibliografiske džěło kónči we 80tych lětach 19. lětstotka. Jenož za Delnju Łužicu nachwataštaj Hendrich Jordan a Bogumił Šwjela hišće wuwjedženje Jenčowych intencijow.²⁰

Arnošt Muka formulowaše drje w swojim programje 1894 jako jedyn z najnužnišich nadawkow serbskeho literarneho slědženja „dospołne a prawidłowne pokročowanje serbskeje bibliografije“, ale njezamó nikoho za to dobyć.²¹ Wón měješe tehdy džěła dosć z twarom Serbskeho domu. W tutym domje dósta 1904 knihownja Maćicy Serbskeje skónčnje za nju třebne městno. Korla Awgust Fiedler, jeje dohlodny dohladowar, njeměješe hižo mocow, přewjesć třebne nowozrjadowanje knihownje. Z bibliografiskim džěłom so po Jenču a Dučmanje faktisce poł lětstotka dolho hižo njepokročowaše.

III

Hakle po Přenjeju swětowej wójnje nadeńdže so mjez Maćicarjami kmamy za tutón nadawk. Bě to młody Jakub Wjacslawk, kiž zrezignowawši ze studija teologije wot 1913 w Kralowskej zjawnej bibliotece w Drježdžanach džěłaše. Pódla tutoho napinaceho džěła jězdžeše Wjacslawk nazymu 1922 wšědnje po swjatoku z čahom do Budyšina, zo by tu po nocach serbski džěl knihownje Maćicy Serbskeje zřjadował. Tak nasta jeho 1924 knižnje wušły „Katalog serbskeho wotdžělenja knihownje Maćicy Serbskeje“. Wot 1914 bě Wjacslawk wobdžěleny na zestajenju Rudolfa Bemmannoweje „Bibliographie der sächsischen Geschichte“, kotruž wot 1918 samostatnje dale wje-džeše.²² Wšón tón čas nošeše so z mysličku, zestajeć tež serbsku bibliografiju a zběraše dołhodobnje material za to. W lětach 1924–1928 zestaja, pod wužicom rjadowskeho principa Sakskeje historiskeje bibliografije, swoju „Wendische (Sorbische) Biblio-

¹⁸ Handrij Dučman: Přehlad pismowstwa katholicich Serbow, in: ČMS (1867), str. 543–586; Pismowstwo katholicich Serbow, in: ČMS (1873), str. 105–130; (1874), str. 18–44; (1889), str. 3–36

¹⁹ J. B. Pjech: Serbski knihopis na lěće 1867 a 1868, in: Łužičan 10 (1869) 1, str. 14–16; 2, str. 28–31

²⁰ H. Jordan: Pismowstwo delnołužiskich Serbow: Wot lěta 1881–1900, in: ČMS (1902), str. 13–20; B. Šwjela: Dolnołužické písemnictví 1914–1923, in: Slovanský přehled 1914–1924 (1925), str. 250–153

²¹ Ernst Muka: Předślowo, in: ČMS (1894), str. 67

²² Hlej Michael Letocha: Vom ‚Versuch einer Litteratur der sächsischen Geschichte‘ zur ‚Sächsischen Bibliographie‘: Geschichte der landeskundlichen Bibliographien in Sachsen, in: Die Regionalbibliographie im digitalen Zeitalter. Deutschland und seine Nachbarländer, Frankfurt/Main 2006, str. 353–355

graphie“, wobsahowacu přibližnje 5 000 pozicijow. Wona, kaž w němskim předswlowje rěka, zapriješe „die gesamte noch erreichbare, in wendischer Sprache gedruckte Literatur ..., aber auch alle jene Schriften und Aufsätze, die sich irgendwie auf das wendisch-sorbische Volk beziehen, ganz gleich in welcher Sprache sie erschienen sind“.²³ Z tym wuzběhuje so bibliografija kwalitatiwnje wot wšěch dotalnych zapisow a přehladow – bě to přenja samostatna bibliografija, bě to zapis, kiž wobkedźbowaše tež njesamostatnje wozjewjene přinoški a přinoški wo Serbach – potajkim nastawki w zběrnikach, časopisach a nowinach.

Wuńdženje tuteje přenjeje woprawdźiteje bibliografiskeje příručki bě z njemalo čezemi zwjazane.²⁴ Při pytanju za nakładnikom wobroći so Wjacławak na Berlinskeho profesora slawistiki Maxa Vasmera. Vasmer bě hnydom zwólniwy, bibliografiju w swojim nowym rjedze „Veröffentlichungen des Slavischen Instituts an der Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin“ jako druhe číslo wudać. Tola z wobstaranjom pjenjěz za čišć nastachu Vasmerej njewočakowane čezje. Jedyn z rozsudnych posudźowarjow za pjenjěžne spěchowanje, w Mnichowje skutkowacy slawist Erich Berneker, njeměješe bibliografiju za třebnu:

„Die ältere Literatur ist theologische Zweckliteratur, Lehrbücher für Volksschulen, Anleitung zum Gartenbau usw. Schriftsteller von Bedeutung haben die Sorben nicht hervorgebracht. In neuerer Zeit versuchen sich Nachahmer fremder Literatur in einem Sorbisch, von dem ich nicht recht weiß, ob es die eigentlichen Sorben wirklich verstehen.

Was von der Wissenschaft über sorbische Sprache und Sprachdenkmäler von slavistischer Seite geleistet worden ist, das ist jedem Forscher leicht zugänglich, soweit als es als wissenschaftlich wichtig zitiert wird.

Man denke sich aber nun eine Bibliographie, die auf 15 Bogen sorbische Titel von verschollenen Aufsätzen in eingegangenen Zeitschriften zusammenstellt, wie es die Art solcher bibliographischer Ingenien zu sein pflegt. Mir geht dafür, wie ich bekennen muß, jedes Verständnis ab ...“²⁵

Pruske kultusowe ministerstwo přepruwowa pak hišće raz naležnosć a podpěraše Vasmera w tym, wudaće Serbskeje bibliografije z politiskich přičin njepřewostajíc wukrajnej, mjenujcy českej akademiji, kotraž bě so z dowudaćom Mukoweho delnjoserbskeho słownika hižo skutownje starała wo w Němskej žiwych Serbow.

Lědma zo bě w léce 1929 Wjacławakowa Serbska bibliografija wušła, bě wona znowa wohrožena. Předsyda runje wutworjeneje sakskeje založby „Stiftung für deutsche Volks- und Kulturbodenforschung“, profesor W. Volz, žadaše sebi dla – wot njeho lědma zwěsćomnych – wědomostnych słabosćow zastajenje předawanja bibliografije. Volz argumentowaše mj. dr. z jeje předobrym wothłosom w „Serbskich Nowinach“²⁶. Jan Bryl ju tam mjenujcy wuzběhowaše jako „njezachodny pomnik serbskeje literatury“ a wěšćeše, zo „Kniha ponjese serbsku česć do cyłego swěta! Wšěm hanjerjam a ignorantam budže ze rěčniwym dopokazom, zo Serbja maja swoju literaturu, swoje ródne pismowstwo.“ Volz bě měnjenja, zo tajka skutownosć bibliografije so njeznjese

²³ Jacob Jatzwauk: Wendische (Sorbische) Bibliographie, Leipzig 1929, str. VI–VII

²⁴ Heinz Pohrt: Zur Herausgabe und Aufnahme der Wendischen (Sorbischen) Bibliographie von J. Jatzwauk 1928–1932, in: Lětopis A 23 (1976) 2, str. 228–235

²⁵ Posudk z dnja 24. 1. 1928, citowany po Pohrt, tež tam, str. 231

²⁶ Jan Serbin: Dr. Wjacławakowa Serbska bibliografija, in: SN 88 (15.04.1929) 87, přił.

z němskej mjeńšinowej politiku. Pomocny srědk bibliografija dósta z tym hišće njewot-pohladnje politiski zaměr.

Wjacslawkowa bibliografija njebě dospołna. Wón sam pokaza na to, zo jemu Ta-chantska knihownja njebě přistupna. Recenzenca, Witold Taszycki²⁷, Rudolf Leh-mann²⁸, Josef Páta²⁹ a wosebje Ota Wičaz³⁰, pokazachu na jeje njedostatki. Miloslava Lorencová praji pozdžišo samo, zo bě wona torso a předčasnje wudata.³¹ Přibližnje do-spolna je pak w naličenju serbskorěčnych knižnych čiščow a w tym tči tež jeje hłowna hódnota.

Wjacslawk připowědži hnydom pokročowanje swojeho džěla z alfabetisce rjadowa-nej lětnej bibliografiju w Časopisu Maćicy Serbskeje a zwopradži to hač do lěta 1934³²; politiske podawki w dalšich lětach tomu wězo zadžěwachu. Zhubiwiš w palacych so Drježdžanach swoje bydło a cyłu swoju biblioteku zasydli so Jakub Wjacslawk 1945 w Budyšinje a přewza wjednistwo tudyšeje Měšćanskeje knihownje a Sakskeho kraj-neho archiwa a bu z poslednim předsydu powójskeje Maćicy Serbskeje. Njedziwajo tutech winowatoscow spřihotowa hišće druhi, do połojcy lěta 1951 pokročeny nakład swojeje mjeztym rozembraneje bibliografije – tola bjez zasadnych wudospolnjenjow staršeje serbowědneje literatury. Knihu wuda 1952 Sakska akademija wědomosćow w Lipsku. Hačrunjež je nowonakład jedneje bibliografije w knihownistwje njewšědne wuwzaće – dočaka so Wjacslawkowa bibliografija w lěće 1968 w nakładnistwje Klaus Reprint w Liechtensteinje samo třěčeho naklada.

IV

W lěće 1951 založeny Institut za serbski ludospyt zmóžnješe, sorabistiske slědženje Maćicy Serbskeje pokročować na profesionelnym niwowje ze skupinu wědomostnikow, kotřiž móžachu so nětko poľnje na tele džělo koncentrować. Institutěj přirjadowa so Serbska centralna biblioteka, w kotrejž běchu zachowane sorabika Maćicy Serbskeje a kiž znowa wšo čiščane w serbskej rěči a wo Serbach jednace zběraše. Biblioteka z jeje přěnim knihownikom, bywšim wučerjom Richardom Iseltom, pak njebě za wšě na nju stajane wočakowanja w dosahacej měrje wobsadžena. Bibliotekarisce wukubłanych – kaž Ludmilu Holanec (Mětskowu) – na druhe městna wotwabichu.

Wědomostni sobudžělačerjo wšelakich wotrjadow noweho instituta parowachu pak aktualnu bibliografiju. Jednotliwcy kaž Frido Mětsk, Jurij Młynk, Marko Meškank, Pawoł Nedo, Błažij Nawka a pozdžišo dalši zestajowachu tohodla wot lěta 1955 spe-cielne a lětno bibliografije k stawiznam, literaturje, rěčespytej a ludowědže. Poprawom bě wšěm wědome, zo za jednotliwca njeje hižo móžno wšowopřijacu dospołnu cył-kownu bibliografiju zestajeć.

Z Jurjom Młynkom so potom tola za to zwólniwy namaka. Nimo mnohich druhich editoriskich předewzaćow a literarnostawizniskich slědženjow zestaji wón hižo srjedž 50tych lět „Serbsku bibliografiju 1945–1957 z dodawkami do 1945“; njedosahaceje kapacity čiščernje dla móžeše wona hakle 1959 wuńć. Jeho wotputanje wot Wjacslawka

²⁷ Ruch Słowiański 3 (1930), str. 202–205

²⁸ Niederlausitzer Mitteilungen 19 (1930), str. 463–464

²⁹ Slavia 13 (1935/36), str. 545–547

³⁰ Zeitschrift für slavische Philologie 7 (1930) 3/4, str. 515–528

³¹ Miloslava Lorencová: Národní bibliografie Lužických Srbů, in: Česká bibliografie (1961) 2, str. 325–328

³² ČMS 87 (1934), str. 114–140

njejewi so jenož w změnje systematiki, kotruž rozšěri wot 13 na 23 hłownych skupin, a w rozzohnowanju wot krajnohistoriskeho wusměrjenja. Młynk zwospjetowa tež Wjacławkowe powójske title, „zo bychmy měli přehladnu bibliografiju přěních dwanaće lět natwara noweho serbskeho žiwjenja“.³³

Mnozy wužiwarjo pak z tutej bibliografiju prawje spokojom njeběchu. Najnjesmilnišo wupraji to knihownica Miloslava Lorencová z Prahi: „Ale takto se bibliografie dělat nedá. Není v ní žádný systém. Řadění je někde chronologické, někde abecední a jinde vůbec žádné ...“ Wona naliči cyłu sep falowacych titlow. Potom namjetowaše, myslo na wukrajne biblioteki a wědomostne wustawy, wudawać lětnje samostatny zwjazk bibliografije: „Nemůžete totiž očekávat, že tyto ústavy budou mezi bibliografie zařazovat jednotlivé sešity Lětopisu.“³⁴ Lětnje wuběrkowe bibliografije w Lětopisu su so hač do 2003 wobchowali; wužiwali su so wosebje wot zestajerjow slawistiskich bibliografijow w Němskej a Pólskej.

Swojemu kulturnopolitiskemu zaměrjenju wosta Jurij Młynk tež w přichodnym zwjazku za lěta 1958–1965 swěrný: „Předležaca bibliografija ze swojimi nimale 9 000 zapiskami z wosom posledních lět wočiwidnje demonstuje rozkčew serbskeje kultury a wědomosće w nowej hłubokosći a šěrokosći“³⁵, praji Młynk w předsłowje. Jeho zaměr wotblyšćuje so w dalším rozšěrjenju systematiki na 28 skupinow z tym, zo jednotliwe institucije a samo zarjadowanja, kaž na př. „Ptači kwas“, jako hłowne skupiny wobjednawa. Wuzběhowany rozrůst wobjima zwisowaše so wě nic naposledk z intensiwnišim wuhódnoćenjom nowinow. Štyri skupiny – stawizny, Domowina, ludowěda a rěčespyt – zestajichu w tym zwjazku hižo jednotliwi wotrjadni kolegojo. W 1968 wušlej bibliografiji wozjewi Młynk, zo slěduja dalše zwjazki w pječlětnym turnusu a připowědži wuńdženje přichodneho za lěto 1971.

Po smjerći Jurja Młynka w runje mjenowanym léče přewza ludowědnica Izolda Gardošowa zamołwitosć za Serbsku bibliografiju. Wobchowawši koncepcionelne předpodaća je wona předležacy a dozběrany material přěni raz kruće alfabetisce zrjadowała a citowanje titlow zjednotniła a wudospolniła. Jej k pomocy běchu za stawizniske džěle Jurij Knebel, za ludowědne Hanka Fascyna a za rěčespyt Helmut Faska. Bibliografija za dobu 1965–1970 wuńdže w léče 1974. W dalšimaj wot njeje spřihotowanymaj zwjazkomaj Gardošowa runjewon kolektiwne sobudžěło na bibliografiji rozmnoži. Nimo institutnych kolegow doby cyły rjad wonkownych přinošowarjow materiala – z Łužicy běchu to Marka Cyžowa, Ruth Hajnec, Gerat Hendrich, Rudolf Kilank, Detlef Kobjela, Alfred Krawc, Gerlinda Krječmarjowa, Christel Lehmannowa, Franc Rajš, Jurij J. Šořta, Borbora Šořćić, Měrcin Völkel a Ruth Werner, z wukraja Blažej Belák z Martina, Rusin Bojadžiev ze Sofije, Nadja Đorđević z Beograda, Romuald Gelles z Wrocławja, Miroslav Hloušek ze Železneho Brodu, Nikola Jeremić z Noveho Beograda, Bolesław Lubosz z Katowic, K. Rachlau-Klekowska z Wařawy, Vladimír Říha z Hrádeka nad Nisou, Gerald Stone z Oxforda, Ales' Trajanovski z Minska, Konstantin Trofimowič ze Lwowa, Tadeusz Wróblewski z Wařawy a Vladimira Zmeškalová-Lebedová z Prahi. Z institutnymi sobudžělačerjemi wutwori sebi wona redakcisku radu, kotraž wuhódnoćiwiši dotalne kritiki zredukowa systematiku na 14 tematiskich hłownych skupin, kotrež měli so „w principje tež w dalšich wudačach wobchować“.³⁶ Wužiwamy ju, jeje

³³ Jurij Młynk: Předślowo, in: Serbska bibliografija 1945–1957 z dodawkami do lěta 1945, Budyšin 1959, str. [5]

³⁴ Wotpisk z lista M. Lorencoveje z dnja 23. 11. 1959, wotrjadne akty Serbskeje bibliografije

³⁵ Jurij Młynk: Předślowo, in: Serbska bibliografija 1958–1965, Budyšin 1968, str. 13

³⁶ Izolda Gardošowa: Předślowo, in: Serbska bibliografija 1971–1975, Budyšin 1978, str. 9

přehladnosće a praktikabelnosće dla, z drobnymi změnami a přemjenowanjami hač do džzensnišeho. Serbska bibliografija dósta w tehdy zhromadnje wutworjenych zasadach swój wuběrowy princip a nětčiši profil. Wona je:

- pomocny srědk za sorabistiku, potajkim za wšěch, kiž so z rěču, stawiznami a kulturu Serbow zaběraja. Tutón kruh je trjeba rozšěrić wo němskich a slowjanskich slawistow, wot kotrychž tež najwjětša ličba recenzijow pochadza. Wosebje wotdžělej rěč a literatura činitej ju zdobom k slawistiskej bibliografiji.
- příručka za regionalnych slědźerjow, wjesnych chronistow a nowinarjow, kotřiž w njej nańdu podaća k městnym a ludowědnym wozjewjenjam resp. k pomnjeća hódnyim wosobinam dwurěčneje Łužicy. Ale tež stawizny serbskich wupućowarjow so wot njeje sobu wobkedźbujaja. Z tutym zaměrom přidružaja so wona druhim krajnym bibliografijam kaž Sakskej bibliografiji, Braniborskej abo Durinskej bibliografiji, kotraž tež w času NDR historiskej tradiciji slědowachu.
- bibliografija, kiž spyta cyłe kulturne a narodne žiwjenje Serbow wotblyšćować. Wotřezki wo hudźbje, džiwadle, filmowstwje, tworjacym wumělstwje a šulstwje skića wučerjam, kulturnje skutkowacym a druhim přehlad wo materialijach, wozjewjenjach a zjawnych wothłósach na jednotlivych polach. Hdyž njeby přirunowanje z Němskej abo Čěskej narodnej bibliografiju tak chroble bylo, bychmy ju tež „narodnu bibliografiju“ mjenować móhli.

Tomu wotpowědnje wobkedźbujaja „Serbsku bibliografiju“ recensenća ze wšelakorych disciplinow a krajow, nimo slawistow, stawiznarjow, ludowědnikow, mjeišinowych slědźerjow su to nic naposledk bibliotekarjo z Němskeje, ze slowjanskich krajow, ale tež z Wulkobritanskeje a Kanady. Recensije z toho časa běchu zwjetša pozitivne, wudospołnjene přez wšelaku fachowu radu a nam njeznate wozjewjenja. Jedna wótra kritika pak njedyrbi so zamjelćeć – recensija Theodora Veitera k Serbskej bibliografiji 1966–1970:

„Das Buch enthält allerdings über volksgruppenrechtliche Fragen und die Situation der Sorben in der DDR so gut wie keine Literaturhinweise, da fast alles auf Fragen der Sprache und der Volkskultur hingeordnet ist. Bücher und Aufsätze, die in den Ostblockstaaten erschienen sind, jedoch ohne Jugoslawien, sind umfassend zusammengetragen, hingegen wird die durchaus zahlreiche bundesdeutsche und sonstige ‚westliche‘ Literatur über die Sorben vollkommen verschwiegen. Das Werk hat daher nur sehr beschränkten wissenschaftlichen Wert.“³⁷

Wězo njebě Serbskej centralnej bibliotece, njemějo swójskeho dewizoweho kontingenta, móžno wobstarać wšě zapadne časopisy, wo nowinach scyła njerěčo, w kotrychž so raz wo Serbach pisaše. Připóznać dyrbjał pak so jeje kontakt ze slědźeniščemi t. mj. Ostforschungi a někotrymi slawistiskimi centrami w zapadnych krajach a rezultaty jeje knižneje wuměny – wšě kniha wo Serbach a běžnje znajmjeńša džesać fachowych časopisow z tuteho džěla Europy sy móhł w knihowni wužiwać. Zamjelćeć nochcu wěstu nutřko-institutnu censuru. Tak je na př. Frido Měťšk žadał, zo so wěste zapadne wozjewjenja hakle potom w bibliografiji naspomnja, hdyž předleži k nim kritiska recensija abo anotacija. Znaty je mi jenož jedyn pad wědomeho potłóčenja – anonymna kniha

³⁷ Europa Ethnica 33 (1976) 4, str. 206

„Der Untergang der Polaben“³⁸. Hewak su bibliografojo wšě bytostne, jim přistupne informacije zapřijeli. Rjec pak so tež dyrbi, zo Serbska bibliografija njespyta być ze specielnej bibliografiju k mjeńšinowym prašenjam, zo so w njej powěšće a aktualne komentary k tomu na zakładže jeje koncepcije njenamakaja.

Po nahlej smjerći Izoldy Gardošoweje w léče 1979 přeńdže cyłkowna redakcija bibliografije znowa do rukow fachoweho bibliotekara. Měrcin Wałda přesadzi při tym w zwjazku za léta 1976–1980 hnydom tež nowu formu zapisa po mjezynarodnym standardej wotpowědowacej RAK-normje (Regeln der alphabetischen Katalogisierung, TGL 20972), zawjedzenej 1974. Hačrunjež so płaciwosć tuteje normy džensa přez AACR-format (Anglo-American Cataloguing Rules) znowa do prašenja staja,³⁹ so RAK we wjetšinje europskich krajow nadal wužiwa. W dalšim zwjazku za léta 1981–1985 prócowaše so Měrcin Wałda wo přewinjenje dwojenja titlow w rozdžělnych skupinach a přez krućiši wuběr wo zniženje podžěla nowinskich přinoškow.⁴⁰ Wón wuwiny so tak spytowanju, demonstrować přez mnohosć titlow rozkčěw serbskeje wědomosće a kultury.

V

Po 1991 přewjedzenej ewaluaciji Instituta za serbski ludospyt w zwisku z wotwibanjom Akademije wědomosćow NDR so nowozaloženemu Serbskemu institutej do lisčiny pokročowanja hódnych nadawkow tež dalewjedjenje Serbskeje bibliografije zapisa.

Zamołwitosć za nju bě so hižo w nazymje 1990 přepodała awtorej přinoška. Mjeztym su so w čišću předpožili zwjazki za léta 1986–1990, 1991–1995 a 1996–2000. Štóž je z předchadnymi přirunuje, njebudže – ani wonkownje – wjetše změny zwěšćić. Někotre drobne, aktualniše pomjenowanja w systematiskich skupinach, nowi kolegojowozestajerjo, hewak je wšo wostało při starym.⁴¹ Tak móhlo so zdać.

Přewrót, kiž wotmě so w bibliografiskim džěle, chowa so w pozadku čišćaneho zwjazka. Dospołnje změnila je so techniska forma registrowanja, chowanja a rjadowanja informacijow – wot konwencionalnje z ruku abo mašinu popisanych kartajnych kartkow k elektroniskej datowej bance. To měješe mnohe praktiske lěpšiny: Wotpadnjenje ručnych sortěrowanskich džěłow, zalutowanje wotpisowanja kartkow do manuskripta a mašinelnje zestajowanje registrow. Z toho wurošćacy časowy dobyt看 zběhnychu zwjetša nowe nadawki: Hladanje wosobowych, měštnych a wěcnych normowych datajow abo z konwertěrowanjom do nowych strukturow zwjazane korektury.

³⁸ Sorabus: Der Untergang der Polaben. Versuch eines Nekrologs auf die Slawen zwischen Elbe/Saale und Oder/Bober/Queis mit besonderer Berücksichtigung der Lausitzer Sorben, Berlin [West] 1980. Poprawny hłowny awtor knihi bě Fryco Latk-Nowsański (1890–1983).

³⁹ Standarděrowanski wuběr wulkich wědomostnych bibliotekow ZRN wzdawa so dalewuwića němskeho RAK-formata a přihotuje hižo z léta 2001 zasadny přestup na ameriski AACR-format a prawidła. Hlej tež Heidrun Wiesenmüller: AACR und kein Ende? Ein kritischer Rück- und Ausblick auf die Regelwerksdiskussion, in: Buch und Bibliothek 57 (2005) 3, str. 198–204

⁴⁰ Měrcin Wałda: Předswłowo, in: Serbska bibliografija 1981–1985, Budyšin 1989, str. 9: „Smy sylnišo hač dotal dźiwali na přenjetnosć wobsaha. Tohodla njeprěwzachu so w principje do žórłowych pozicijow wozjewjenja bjez nowych wědomostnych a druhich wažnych originalnych informacijow.“

⁴¹ K zarjadowanju Serbskeje bibliografije do wobłuka cyłoněmskeho bibliotekskeho poskitka hlej recenzija Klaus Schreiber in: Informationsmittel für Bibliotheken (IFB) 3 (1995) 1, str. 209–210

Wosebitosć tutoho přestajenja w padže Serbskeje bibliografije bě, zo chcychmy sebi na kóždy pad zachować korektné citowanje ze słowjanskimi pismikami; žadanje, kiž 1990 žadyn komercielný program spjelnič njemóžeše a tež džensa to wulki džěl t. mj. wulkosyćowych bibliotekarskich programow njedokonja.

Rozrisanje za to namaka so w samowuwitej aplikaciji na zakładže relationalneho datobankowego programa dBase.⁴² Při definowanju zapodaćowych polow zložichmy so na dosć fleksibelny, mjeztym najstarši hišće wužiwany katalogizaciski program Allegro C, wuwity wot Braunschweigskeje uniwersitneje knihownje.⁴³ Institutna dBase-aplikacija je so w zańdženych lětach tež jako syćokmana a njekomplikowanje měnjacym potřebam přiměrjomna, za zapis a redigowanske džěla přihódna a stabilna wopokazała. Paralelnje k DOS-woknješku hodža so tute programy mjeztym tež pod powjerchom Windows w dBasePlus sobu zasadźeć.

Druha rozsudna změna tči w splećenju běžneho katalogizowanskeho džěla biblioteki z bibliografiskimi nadawkami. Hdyž su sobudželaćerki biblioteki do 1990 wjedli swoje wšelakore katalogi, tak su džensa Doreen Kopjenec, Franciska Ryćerjowa a Hanaróža Šafratowa wobdžělene na zběranju datow za zhromadnu bibliografisku dataju a same jeje najčasćiše wužiwariki. Zamołwitosć za redigowanje přez sobudželaćerjow jednotliwych wotřadow je so wobchowała a njehodži so tež přezcylnje na biblioteku zdelegować. Jednotliwe džěle na korektnosć, dospołnosć, a prawe zarjadowanje pruwuja Pětr Šurman za stawizny, Helmut Jenč (mjeztym jako eksterny sobudželaćer) za rěčespyt, Ines Kellerowa za ludowědu, Marija Měrcinowa za tworjace wuměłstwo, sobudželaćerka SKA Helena Pallmannowa za hudźbu, nowe medije a šulstwo (štož w přichodže přewoznje sobudželaćerka Rěčneho centruma WITAJ Janina Krygarjowa). Wostatne skupiny ma hłowny redaktor sam na starosći.

Třeća wjetša změna, kiž je so hakle w poslednich lětach stać móhła – móžnosć spřistupnjenja datow přez swět wopřijacu syć interneta. Sami tutón srědk při pytanju a wudospołnjanju datow mjeztym nadosć wužiwamy. Wot lěta 1996 spřistupnjachmy hižo raz lětne wuběrkowe bibliografije w tekstowej formje w interneće. Wotsrjedź lěta 2003 steja bibliografiske podača wšěch dotalnych elektronisce zestajenych knižnych bibliografijow⁴⁴ jako cyk k rešerši pod internetowym naprašnikom k dispoziciji. Powjerch k tomu načisnył a pytanski program za to wuwil je Bosćij Šěn. Jako datowa baza služa z dBase do Allegro-C-formata eksportowane data. Bibliografija namaka so pod domjacej stronu Serbskeho instituta (www.serbski-institut.de), resp. hodži so tež direktnje zwolać (<http://sibz.whyi.org/si-bib>). Za tutym poskitkom chowa so w cyłku přez 20 000 bibliografiskich podačov, kotrež je móžno w najkróćšim času přepytać: za wěšтым słowom, za awtorom, za wěčnym hesłom atd. a wuběr z wuslědkow přenjesć do swójskeje lisčiny literatury.

⁴² Hižo manuskript wuběrkoweje bibliografije k stawiznam literatury na lěto 1987, Lětopis D 3 (1988), str. 91–96, bu z pomocu dBase-II-aplikacije Robotrona, Redabas, zestajeny. Z dBase zestajowaše so w přenjeje połojcy 90tych lět tež Nižosakska krajna bibliografija.

⁴³ Program Allegro-C njepředwidzi zhotowjenje čišća bibliografije; z dodawkom ABACUS (Automatische Bibliographieherstellung von Allegro-C bis zum Umbrochenen Satz), wuwiteho a hladaneho wot programěrarja Šleswigo-Holsteinskeje krajneje biblioteki, bu to móžno. Słowjanske pisma pak program njepodpěra – hlej jednotliwe zwjazki Sakskeje bibliografije 90tych lět, kiž so na tutym zakładže stajachu.

⁴⁴ Nimo bibliografijow z lěta 1986 sluša k nim tež k 40. rěčnici LND wot awtora zestajena Bibliografija Ludoweho nakładnistwa Domowina. 1958–1997, Budyšin 1998

VI

Wězo njespokoji internetowych wužiwarjow wobmjezowanje na samu nowšu literaturu, přeće za jenak přihódnej a spěšnej přistupnosću Wjacslawkoweje a dalšich wudaćow Serbskeje bibliografije je zrozumliwe. Z pomocu pisarki su so tute znajmjeńša hižo zwotpisowali a steja jako „džělowa bibliografija SCB“⁴⁵ w domowej syći Serbskeje centralneje biblioteki k dispoziciji. Rozdźělneje formy citowanja a systematizowanja a kopicy zmylkow dla njehodža so wone njepřehladane za internetowe „wozjewjenje“. Jich zredigowanje a spřistupnjenje chcemy wotpowědnje personelnym móžnosćam w přichodnych lětach postupnje zdokonjeć a starše bibliografije při tym zdobom retrospektiwnje wudospołnjeć.

Stary problem je prašenje aktualnosće Serbskeje bibliografije. Diferenca mjez zapisanjom datow a terminom wuńdženja knižneje bibliografije wučini powšitkownje tři do wosom lět. Aktualniše běchu lětne wuběrkowe bibliografije za někotre dicipliny w Lětopisu. Snadny wothłós na nje, změna zwučenosćow přez přewažne wužiwanje elektroniskeje bibliografije a namjety wědomostneje přirady Serbskeho instituta wjedźechu 2004 k zastajenju tutoho dwojenja bibliografiskeje publikacije. Z toho časa wobmjezujuje so redakciske džěło kruha wědomostnikow na zhotowjenje knižneho wudaća raz w pjećilěće. Tola tež knižne bibliografije so wosebje z přičin roscacych čišćowych kóštow zastajeja. Při wšej komfortabelnosći elektroniskeje rešerše wšak chwala sej zahorjeniši wužiwarjo knižne wudaća. Jich informaciska hódnota je při tematiskim pytanju dotal njepřetrjehjomna. W rozdźělu k datowej bance, kiž služi zaměrnemu pytanju, ma lektura knižneje bibliografije z jeje registrami bjezdweła mnoho inspiratiwneho.⁴⁶ Dołhož sebi potajkim wjac hač 200 bibliotekow po cyłym swěće knižnu Serbsku bibliografiju skazaja, njeměli tute wočiwidne swědstwo našeho wědomostneho a kulturneho prócowanja zańć dać.

Dalše prašenje perspektiwy Serbskeje bibliografije je jeje integracija do t. mj. Wirtuelnych bibliotekow a regionalnych a fachowych portalow. Sami někajki „serbski“ portal z elektroniskimi žórłami natwarjeć a wudžeržować je drje na zakładže personelnego wuhotowanja SCB a finacielneje situacije Załožby za serbski lud iluzoriske.⁴⁷ Tu mamy na mysli w přichodze pytać kooperaciju ze Sakskej krajnej, statnej a uniwersitnej biblioteku w Drježdžanach a z nošerjami regionalnych, slawistiskich a wuchodo-europskim slědženjam so wěnowacych portalow.⁴⁸ Docpěć šěršu a lěpšu informaciju a přistupnosć sorabistiskeje wědy budže z wažnym zaměrom serbskeho bibliografiskeho džěła w přichodze.

⁴⁵ Na jeje zakładže zestaja so za wužiwarjow SCB lětnje wokoło sto specialnych abo wosobowych (njeredigowanych!) bibliografijow. Z njeje z wužitkom čerpali su na př. wudawaćeljo spisow Mata Kosyka a druhich edicijow literarneho herbstwa ale tež wjele wjesnych chronistow.

⁴⁶ Bibliografija jako ilustratiwny přehlad za domiznowědnje zajimowanych a k spěchowanju identifikacije a regionalneho wědomja je na př. pohnuť zarjady w Bregenzu 1997, wobnowjenju Vorarlbergsku bibliografiju tež knižnje wudawać.

⁴⁷ Předstajomne by było zwjazać bibliografiju ze zapisom městnych mjenow, biografiskim słownikom a ditalizatami historiskich serbskich nowin a časopisow (ČMS na př. poľnje z tekstom a wobrazkami) atd. Hlej na př.: <http://www.bayerische-landesbibliothek-online.de>

⁴⁸ Na př. <http://www.vifaost.de> w Mnichowje abo <http://www.slavistik-portal.de> w Berlinje

...: Serbski institut - serbska bibliografija ... - Mozilla Firefox

Dažaja wogadžašć Wd Dž Zapložiłi Nastroje Pomoc

http://sibz.whiyi.org/si-bib/

Getting Started Latest Headlines Serbski Firefox

si-bib Serbska bibliografija 1986-2000 a Bibliografija Ludoweho nakladnistwa Domowina 1958-1997

što je bibliografija | čišćane wudaće | wuběrkowe bibliografije 1996-2002

spšne pitanje

▶ pitać

Słowa k pitanju prošu w małych pismikach a bjez hoćkow a smuškow zapodać.

rozšerjene pitanje

▶ pitać

w indeksu woćnić

▶ woćnić

(c) 2006, Serbski institut z.t.
Doćilany

Start

Total Commander 6.0... Serbski institut - s... 20:42

Serbska wersija powjercha online-bibliografije